

УДК [02:004.738.5](477)

Розвиток корпоративних бібліотечних проєктів в Україні

Олена Мар'їна,
аспірант ХДАК

Здійснено аналіз функціонування корпоративних бібліотечних проєктів в Україні. Викладено мету й особливості їхнього створення та етапи формування.

На основі інформаційно-комунікаційної взаємодії бібліотечних установ відбувається становлення корпоративної бібліотечної співпраці. Яскравими проявами цього є корпоративна каталогізація; кооперативне формування фондів; створення повнотекстових електронних колекцій, спільних баз даних, каталогів та інших корпоративних інформаційних продуктів; спільне інформаційне обслуговування користувачів; участь у роботі професійних асоціацій. Розвиток і зміцнення саме цих форм взаємодії бібліотечно-інформаційних установ стає основою для формування бібліотечних об'єднань та започаткування корпоративних бібліотечних систем.

Метою статті є вивчення досвіду становлення бібліотечного корпоративного руху в Україні: аналіз мети та етапів формування бібліотечних об'єднань, дослідження напрямів їхньої корпоративної взаємодії.

Авторкою на основі контент-аналізу професійної фахової періодики та вивчення Інтернет-проєктів бібліотек проведено дослідження, в якому було проаналізовано практичний досвід реалізації проєктів створення корпоративних бібліотечних об'єднань в Україні, визначено першочергові етапи розвитку та існуючі напрями міжбібліотечної взаємодії. Часові рамки випуску періодичних видань, що були проаналізовані, коливаються в межах 2005—2009 рр. Аналіз бібліотечного Інтернет-сегменту України здійснювався на основі вивчення 180 веб-сайтів та веб-сторінок бібліотек (за запропонованим гіпертекстовим списком НБУВ [3] та за інформаційним каталогом-довідником "Бібліотеки вищих навчальних закладів України", розміщеним на сайті Наукової бібліотеки ім. М. Максимовича Київського університету ім. Т. Шевченка) [2].

Грунтовно з'ясовувався характер корпоративного руху в бібліотечній сфері України в роботах В. Ільганасової. Дедалі частіше об'єктом аналізу, стають особливості окремих корпоративних проєктів, взяти хоча б праці В. Білоус, М. Подрезової, Л. Шпукал та ін. Автори приділяють увагу різним аспектам формування та функціонування корпоративних бібліотечних об'єднань, однак загальні тенденції їхнього створення ще не стали об'єктом самостійного аналізу.

Питома вага проєктів міжбібліотечної взаємодії в Україні відбувається на рівні регіону. Її специфіка зумовлена соціально-економічними, культурними, науковими та іншими факторами розвитку регіонів. Серед них особливо важливими є комп'ютеризація, автоматизація та інтернетизація бібліотечно-інформаційних установ — поступове збільшення електронного компонента в складі ресурсів біб-

ліотек усе суттєвіше впливає на зміст і різні напрями бібліотечної діяльності. Регіони, в яких показники означених факторів є найзначнішими, активно впроваджують та підтримують міжбібліотечну взаємодію. Так, за даними національного дослідження, серед лідерів з комп'ютеризації бібліотек — місто Київ, Дніпропетровська, Донецька, Миколаївська, Луганська, Кіровоградська області [20, с. 7]. Найбільша кількість книгозбірень, що мають комп'ютерні мережі, знаходиться у Донецькому, Кіровоградському, Тернопільському регіонах та столиці [20, с. 11]. Високі показники інтернетизації у Миколаївській, Рівненській, Кіровоградській, Донецькій областях [20, с. 13]. З точки зору розвитку міжбібліотечної взаємодії, в означених регіонах найбільш стало розвиваються корпоративні проєкти. Приміром, у Рівненській області функціонує проєкт "Регіональна корпоративна бібліотечна інформаційна система" [31]; у Донецькому регіоні почала діяти "Корпоративна мережа бібліотек м. Маріуполя" [18]; у Миколаївській області існує "Корпоративна система бібліотек вищих навчальних закладів м. Миколаєва" [21]; у Кіровоградській області втілюються у життя проєкти: "Регіональний корпоративний каталог" [11] та "Центральний український корпоративний каталог" [28]; серед корпоративних проєктів Луганської області вирізняються — "Зведений електронний каталог періодичних видань м. Луганська" [9], "Корпоративна віртуальна довідка" [6], "Корпоративний екологічний Інтернет-проєкт" [16]; у Тернопільській області розроблено проєкти: "Електронна бібліотека краєзнавчих видань Тернопільської області" [22], "Корпоративний пошуковий каталог "СКІФ"" [17].

Стабільною ланкою у розвитку міжбібліотечної взаємодії на рівні регіону є обласні універсальні наукові бібліотеки (ОУНБ). Їхні співробітники відповідально ставляться до реалізації корпоративних проєктів, що сприяють становленню єдиного інформаційного середовища регіону. Сьогодні ОУНБ — ініціатори створення єдиного соціокультурного простору регіону — залучають до цього процесу найактивніших користувачів, здійснюють посередницькі та інформаційно-комунікаційні функції між населенням і владними структурами, поєднують зусилля всіх учасників регіонального співтовариства у подоланні інформаційної нерівності. За їхньої ініціативи, на найнижчому рівні міжбібліотечної інформаційно-комунікаційної взаємодії налагоджено співпрацю бібліотек регіону з комплектування та опрацювання нових надходжень шляхом створення спільних баз даних; на найвищому — формуються корпоративні бібліотечні системи.

Переважає більшість ОУНБ України мають свій позитивний унікальний інноваційний досвід щодо міжбібліотечної взаємодії в регіоні. Нині у кожному з них за ініціативи ОУНБ уже обов'язковим є формування зведених каталогів періодичних видань, передплачених бібліотеками регіону. Вони видаються у вигляді традиційних покажчиків; представлені в електронному вигляді та доступні для перегляду на веб-сторінках бібліотек (Зведена картотека періодичних видань м. Тернополя: покажчик розміщений на сайті Тернопільської ОУНБ за адресою <http://www.library.te.ua/katalogue/>); або існують як електронна картотека на веб-сайтах бібліотек координаторів (Зведений електронний каталог періодичних видань, передплачених бібліотеками Луганського регіону — <http://katalog.library.lg.ua/>). Іноді вони мають галузевий поділ (Зведений каталог періодичних видань бібліотек сільськогосподарського напрямку Вінницької області на 2007 р. (покажчик), краєзнавчий характер (Зведений краєзнавчий каталог Сумської області); або спеціальне призначення (Зведений каталог літератури обмінних фондів Дніпропетровського регіону).

Створення зведених каталогів є першим кроком до організації регіональних корпоративних бібліотечних об'єд-

нань. Подальшими перспективами міжбібліотечної кооперації стають об'єднання інформаційних ресурсів бібліотек-учасниць і створення корпоративного інформаційного простору бібліотечних послуг; підтримка сучасних стандартів організації та оформлення потоку інформаційного обміну між книгозбірнями-учасницями корпоративної бібліотечної системи; забезпечення відкритого й оперативного доступу користувачів до корпоративних ресурсів через телекомунікаційні технології та інші форми взаємодії.

Розширення професійних можливостей бібліотек та підвищення комфортності їхнього існування в корпоративних об'єднаннях відіграють істотну роль у створенні регіональних бібліотечних систем. Основна концептуальна ідея останніх передбачає розвиток регіонального соціокультурного середовища; створення ресурсно-інформаційного центру, що формує та ефективно використовує нагромаджений інформаційний потенціал регіону; забезпечує перспективи інформаційного порталу та навігатора у регіональному, національному та світовому інформаційному просторі. Це зобов'язує бібліотеки, як головних учасників інформаційно-бібліотечної сфери регіону, створювати нову модель розвитку корпоративних підходів, яка передбачає вирішення техніко-технологічних (тих, що базуються на об'єднанні інформаційних ресурсів, їхньому обміні) та організаційно-управлінських аспектів (об'єднання зусиль у виробленні нових управлінських підходів, підготовці бібліотечних кадрів до роботи в нових умовах, виробленні стійкого позитивного ставлення владних структур та широких кіл громадськості до бібліотек). Досвід формування таких моделей корпоративної взаємодії на практиці здобувається бібліотеками України в ході організації корпоративних об'єднань — регіональних бібліотечних систем.

Варто зауважити, що корпоративні бібліотечні проекти — непростий об'єкт для аналізу. Корпоративні об'єднання динамічно змінюються: одні з'являються, інші зникають, треті — знаходяться у процесі постійного перетворення: змінюється мета та завдання об'єднання, напрями діяльності та характер взаємодії, налагоджується співпраця з новими партнерами, розвиваються раніше існуючі контакти. Загальною тенденцією є існування майже в усіх регіонах України корпоративних бібліотечних проектів. За характером взаємодії серед них можна виділити:

регіональні відомчі бібліотечні об'єднання — "Черкаська регіональна система інформаційно-ресурсної підтримки шкільних бібліотек" [29], проект "Створення єдиної електронної бібліотеки ВНЗ МВС України" [26];

регіональні відомчі міжгалузеві бібліотечні об'єднання — "Автоматизований зведений каталог періодичних видань бібліотек ВНЗ м. Києва" [7], "Корпоративна система бібліотек вищих навчальних закладів м. Миколаєва" [21], "Регіональний освітньо-інформаційний портал бібліотек вищих навчальних закладів Миколаївщини" [27];

регіональні галузеві міжвідомчі бібліотечні об'єднання — "Корпоративна бібліотечна система Херсонського територіального об'єднання сільськогосподарських бібліотек" [14], "Корпоративний екологічний Інтернет-проект" [16];

регіональні міжгалузеві міжвідомчі бібліотечні об'єднання — "Кіровоградський регіональний кооперативний каталог" [11], "Корпоративна бібліотечна система (Київ)" [1], "Корпоративна мережа бібліотек м. Маріуполя" [18], "Корпоративна віртуальна довідка на сайті Луганської ОУНБ ім. О. М. Горького" [6], "Зведений електронний каталог періодичних видань м. Луганська" [9], "Регіональний корпоративний каталог періодичних видань бібліотек Миколаївської області" [4], проект "Ресурси бібліотек міста Миколаєва" [24], "Корпоративна комп'ютерна мережа бібліотек вищих навчальних закладів м. Одеси" [21], "Корпоративна база даних періодики" (на базі бібліотеки Запорізької державної інженерної академії) [13], проект "Створення корпоративних інформаційних ресурсів м. Запоріжжя" [25], "Регіональна корпоративна бібліотечна інформаційна система бібліотек Рівненської області" [31], проект "Електронна бібліотека краєзнавчих видань Тернопільської області" [22], "Корпора-

тивний пошуковий каталог "СКІФ" [17], "Корпоративна віртуальна довідкова служба наукових бібліотек Харкова" [15], "Інформаційні ресурси бібліотек Харкова (2009—2010)" [10], "Корпоративна мережа бібліотек м. Маріуполя" [18], проект "Корпоративна мережа міських масових бібліотек м. Харкова" [30].

Сучасний рівень розвитку засобів зв'язку, електронних видань, пошукових систем знімає раніше існуючі територіальні обмеження бібліотек, що уможливорює створення об'єднання не тільки в межах регіону, а й на міжрегіональному рівні. Прикладом тому є існування таких корпоративних бібліотечних проектів в Україні:

міжрегіональні галузеві відомчі об'єднання бібліотек — "Міжрегіональна корпоративна система каталогізації медичної періодики" [19], ЕК "Медична література України" [21];

міжрегіональні міжгалузеві міжвідомчі об'єднання бібліотек — "Центрально-Український кооперативний каталог" [28], консорціум "Історична Волинь" [12], віртуальна бібліографічна довідка (об'єднана віртуальна довідкова служба бібліотек України) [5].

Особливо привертають увагу соціальні проекти бібліотек, до яких залучаються різні структури місцевого співтовариства. Для прикладу наведемо проект "Права дітей", створений за участі Херсонської обласної бібліотеки для дітей, Дніпровського районного управління юстиції в м. Херсоні, служби у справах дітей Херсонської ОДА. Його метою є забезпечення доступу до різноманітної інформації з проблем захисту прав дітей для самих дітей та підлітків, для батьків, педагогів та бібліотекарів, соціальних працівників [23].

Можна констатувати, що переважна більшість бібліотечних проектів України розвивається на регіональному рівні. Значна кількість з них поєднує бібліотечні установи різних типів та різного відомчого підпорядкування. Загальними завданнями для всіх представлених корпоративних бібліотечних проектів є:

1. Усунення дублювання при опрацюванні потоку літератури за рахунок копіювання бібліографічних і авторитетних записів із зовнішніх джерел (бібліотек, великих інформаційних центрів), мережі Інтернет.

2. Зниження витрат на придбання; взаємодоповнює використання наявних бібліотечних ресурсів та тих, що купуються.

3. Забезпечення рівного доступу учасників об'єднання до своїх каталогів та надання ефективного доступу до інформаційних ресурсів інших бібліотек — перехід від володіння фондами однієї бібліотеки до поділу фондів між бібліотеками.

3. Скорочення строків та підвищення ефективності запровадження технологічних інновацій, перехід до ефективніших форм упровадження інформаційних технологій для створення електронних бібліотек.

4. Підвищення кваліфікації співробітників бібліотек у сфері бібліотечно-інформаційних технологій.

Потрібно також зазначити, що більшість корпоративних проектів є самостійною спробою групи бібліотек вирішити перелічені завдання, а в деяких випадках базою до створення бібліотечного об'єднання стає отримання фінансових переваг (наприклад, грантів) від спонсорів.

Корпоративна бібліотечна діяльність в Україні пройшла певні етапи свого розвитку. Спробуємо вибудувати послідовність її розвитку. На першому етапі формування бібліотечних об'єднань основними завданнями стають започаткування зведеного каталогу як базису для подальшого створення корпоративних сервісів та об'єднання всіх нагромаджених раніше електронних каталогів бібліотек. Першочергово обирається архітектура центрального зведеного каталогу, представлення його в Інтернеті в просторі Z39.50. Для кожної з бібліотек виділяється власна база даних для розміщення записів у зведеному каталозі. Здійснюється робота й з розроблення конвертерів із внутрішнього формату електронних каталогів бібліотек-учасниць у формат, визначений для обміну даними.

На цьому етапі між установами-учасниками взаємодії відбувається також підписання договорів та угод. Перед бібліотекою постає питання про доцільність її входження в об'єднання та вибору форми встановлення офіційно закріплених зобов'язань перед партнерами. Головними документами, що регламентують роботу корпоративних об'єднань, є положення про корпоративну систему, про координаційну раду (головний керівний орган об'єднання), угоди про співпрацю, про корпоративну взаємодію тощо. Обумовлюються у договорах й окремі випадки співробітництва, як наприклад, передача авторських прав (між автором та бібліотекою). Для спрощення оволодіння технологічними процесами (прикладом імпорту та експорту даних) у межах об'єднання розробляються інструктивні матеріали: інструкції з багаторівневої каталогізації, правила передачі бібліографічних описів, вимоги до заповнення полів тощо.

На другому етапі реалізації корпоративних проектів основна увага зосереджується на створенні технології роботи зі зведеним каталогом у режимі он-лайн для усіх учасників. Триває подальший розвиток програмного забезпечення, у ході якого налагоджується технологічна корпоративна взаємодія і відбувається становлення корпоративних технологій. Мета цієї роботи за протоколом Z39.50 — створювати комунікацію із сервером для пошуку, витягу записів, а також додавання їх у зведений каталог. На цьому етапі реалізуються такі можливості щодо впровадження інновацій у процес опрацювання документів: каталогізація запозиченням — бібліотекар у режимі он-лайн виконує пошук у просторі зовнішніх Z39.50 серверів і запозичає записи із зовнішніх джерел бібліографічних записів і потім редагує, якщо потрібно, ці записи перед тим, як розмістити їх у власний локальний електронний каталог; використання розділеного лінгвістичного забезпечення — каталогізатор у режимі он-лайн використовує загальні тезауруси, рубрикатори або словники бібліотек, а також зовнішні джерела авторитетних даних для забезпечення якіснішого пошукового образу документа в бібліографічному записі; розподіл періодичних видань для аналітичного розпису — коли бібліотека виконує розпис тільки погодженого з партнерами набору періодичних видань відповідно до обумовлених між ними правил, надає запис для копіювання у режимі он-лайн й отримує записи інших бібліотек щодо інших періодичних видань; регулярне поповнення зведеного каталогу за протоколом Z39.50; започаткування послуг електронного доставляння документів та електронного міжбібліотечного абонементу.

На третьому етапі відбуваються процеси включення корпоративних сервісів у технологічні процеси бібліотек. Опановуються нові технологічні можливості — налагоджується перехід від централізованого каталогу до розподіленої бібліотечної системи. На цьому етапі особливо гостро постає проблема реорганізації системи управління, у першу чергу, всією бібліотекою та потім вироблення форм взаємодії з іншими бібліотеками та інформаційними центрами керування цим процесом. А це, безумовно, вимагає перегляду внутрішньої політики та організації у бібліотеці: трансформації систем комплектування та каталогізування, реорганізації відділів тощо. На жаль, доводиться констатувати, що процеси оновлення роботи бібліотек із запровадження нових технологій відбуваються набагато швидше організаційно-управлінських змін. Причиною тому є відсутність стратегії управління та взаємодії між бібліотеками різного рівня та відомчого підпорядкування, між книгозбірнями та іншими конкурентоспроможними учасниками інформаційного середовища.

Важливими та складними процесами, які відбуваються на всіх етапах формування корпоративних бібліотечних об'єднань, є подолання стереотипів у психології співробітників книгозбірень та підвищення їхньої кваліфікації завдяки проведенню постійних робочих зустрічей партнерів щодо різних напрямів роботи. Система навчання різних категорій фахівців: каталогізаторів, методистів, працівників, які супроводжують і підтримують програмно-технічні комп-

лекси, передбачає проведення семінарів-практикумів, тренінгів, стажування, спрямованих на набуття учасниками знань та навичок роботи на комп'ютері й освоєння процесів опрацювання документів, їхньої систематизації, обміну даними в межах об'єднання, створення електронного каталогу [31, с. 21].

Доцільно зазначити, що участь у корпоративних бібліотечних об'єднаннях завжди накладає деякі зобов'язання на партнерів. По-перше, їхні учасники зобов'язані постійно підтримувати техніко-технологічний рівень, адекватний технологічному рівню об'єднання та партнерів — забезпечити вихід до Інтернету, наявність сучасної автоматизованої системи, організувати робочі місця для корпоративних сервісів. По-друге, бібліотека зможе виконувати покладені на неї зобов'язання тільки за умови чіткого дотримання існуючих корпоративних стандартів та у зазначені терміни. По-третє, корпоративна взаємодія спричиняє непрямі витрати, як, наприклад, наймання додаткових штатних фахівців чи відрахування коштів, передбачених положенням щодо авторського права, придбання ліцензій на використання творів та баз даних [8]. По-четверте, діяльність бібліотек-учасниць відбувається без зміни юридичного статусу, за тих самих умов штатного розкладу та фінансування.

Вивчення досвіду формування та функціонування бібліотечних проектів дає можливість охарактеризувати загальну ситуацію, яка склалась в Україні, як сукупність локальних бібліотечних об'єднань, що виникають у межах певної території та здебільшого обмежуються взаємодією або за певним напрямом діяльності, або за галузевим спрямуванням, або за профілем своєї відомчої підпорядкованості. Але потрібно зазначити, що, незважаючи на відсутність загальної концепції бібліотечного корпоративного руху, в Україні існують приклади співробітництва і партнерства бібліотечно-інформаційних структур на регіональному та міжрегіональному рівнях, за відомчим та міжвідомчим принципом, галузевим та міжгалузевим діленням. Суттєво розвиненою є регіональна міжбібліотечна взаємодія. Подальшого розвитку набула тенденція залучення до неї інформаційних установ різних типів та видів, а також усіх форм власності. Позитивним моментом є участь бібліотек у створенні соціальних проектів.

Список використаної літератури

1. Барабаш С. І. Корпоративність, як основний напрямок діяльності сучасної бібліотеки вищого навчального закладу: з досвіду роботи НТБ ім. Г. І. Денисенка НТУУ "КПІ" / С. І. Барабаш, О. Є. Половян [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://sevtu.com.ua:8000/bibl/templates/static/confer/barabash.doc>. — Назва з екрана.
2. Бібліотеки вищих навчальних закладів України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.library.univ.kiev.ua/ukr/dovidnyk/index.php3>. — Назва з екрана.
3. Бібліотеки України / Н. Ф. Богза [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/portal/libukr.html>. — Назва з екрана.
4. Богза Н. Ф. Обласна універсальна наукова бібліотека — центр впровадження інформаційних технологій для бібліотек регіону [Електронний ресурс] / Н. Ф. Богза. — Режим доступу: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea2003/trud/tom2/222/Doc26.HTML>. — Назва з екрана.
5. Віртуальна бібліографічна довідка: (об'єднана віртуальна довідкова служба бібліотек України) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.chl.kiev.ua/cgi-bin/sp/about.php>. — Назва з екрана.
6. Віртуальна довідкова служба [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.library.lg.ua/ukr/spravka/client/>. — Назва з екрана.
7. Волинець В. М. Форми інтеграції в галузі автоматизації бібліотечно-інформаційних процесів [Електронний ресурс] / Волинець В. М., Санченко О. А. — Режим доступу: <http://www.gpntb.ru/win/inter-events/crimea98/doc1/doc37.html>. — Назва з екрана.
8. Деякі аспекти застосування авторського права при функціонуванні МБА та ЕДД [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://korolenko.kharkov.com/autor.htm>. — Назва з екрана.
9. Зведений електронний каталог періодичних видань бібліотек м. Луганська [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.library.lg.ua/ukr/kollegam_sotrudn.php. — Назва з екрана.

10. *Інформаційні ресурси бібліотек Харкова (2009—2010)* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://korolenko.kharkov.com/metod/passport.htm>. — Назва з екрана.
11. *Кіровоградський регіональний кооперативний каталог (РКК)* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://library.kr.ua/krcs/index.html>. — Назва з екрана.
12. *Консорціум "ІСТОРИЧНА ВОЛИНЬ"* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://istvolyn.info>. — Назва з екрана.
13. *Корпоративна база даних періодики : (на базі бібліотеки Запорізької державної інженерної академії)* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://library.zgia.zp.ua/ukr/index.php?text=CompanySubscribing>. — Назва з екрана.
14. *Корпоративна бібліотечна система Херсонського територіального об'єднання сільськогосподарських бібліотек (КБС ХДАУ)* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.ksau.kherson.ua/lib-ksau/cbs.htm>. — Назва з екрана.
15. *Корпоративна віртуальна довідкова служба наукових бібліотек Харкова* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://korolenko.kharkov.com/kvds.htm>. — Назва з екрана.
16. *Корпоративний екологічний Internet-проект* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.library.snu.edu.ua/ecolog/ecolog_VUZ.html. — Назва з екрана.
17. *Корпоративний пошуковий каталог "СКІФ"* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.scif.te.ua/>. — Назва з екрана.
18. *Костылева Я.* Система автоматизации библиотек ИРБИС — опыт корпоративной работы библиотек Мариуполя / Я. Костылева // Научные и технические библиотеки. — 2008. — № 11. — С. 72—76.
19. *Міжрегіональна корпоративна система каталогізації медичної періодики* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://library.vsmu.edu.ua/index.php?option=com_content&task=view&id=10&Itemid=51&limit=1&limitstart=5. — Назва з екрана.
20. *Пащикова В.* Використання сучасних технологій у публічних бібліотеках України : (за матеріалами дослідження) / В. Пащикова, І. Шевченко, Я. Хіміч // Бібліотечний форум України. — 2009. — № 1. — С. 2—25.
21. *Подрезова М. О.* Місце бібліотек навчальних закладів півдня України в інформаційній підтримці учбового і наукового процесів [Електронний ресурс]. — Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/Natural/Vonu/bbk/2007/pdf/podrezova2.pdf. — Назва з екрана.
22. *Проект "Електронна бібліотека красназвичих видань Тернопільської області"* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://194.187.228.30/about/about.html>. — Назва з екрана.
23. *Проект "Права дітей"* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.kidrights.kherson.ua/library/Prava/index.php?id_page=96. — Назва з екрана.
24. *Проект "Ресурси бібліотек міста Миколаєва"* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.e-catalog.mk.ua/>. — Назва з екрана.
25. *Проект "Створення корпоративних інформаційних ресурсів м. Запоріжжя"* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.zounb.zp.ua/catalog.php?alf=%C0&lang=ukr>. — Назва з екрана.
26. *Проект створення єдиної електронної бібліотеки ВНЗ МВС України* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.univd.edu.ua/index.php?id=331&lan=ukr>. — Назва з екрана.
27. *Регіональний освітньо-інформаційний портал бібліотек вищих навчальних закладів Миколаївщини* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://www.vnzportal.mk.ua/>. — Назва з екрана.
28. *Центрально-Український кооперативний каталог (ЦУКК)* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://library.kr.ua/succ/members2008.html>. — Назва з екрана.
29. *Черкаська регіональна система інформаційно-ресурсної підтримки шкільних бібліотек* [Електронний ресурс]. — Режим доступу : <http://oipopp.ed-sp.net/content/view/145/58/>. — Назва з екрана.
30. *Шемаєва Г.* Регіональні бібліотечні електронні ресурси: аналіз стану та планування розвитку / Г. Шемаєва, Н. Капустіна // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. Вип. 19 / НАН України ; Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, АБУ. — К., 2007. — С. 58—69.
31. *Щербан Р. М.* Регіональна корпоративна бібліотечна інформаційна система (з досвіду роботи бібліотек Рівненської обл.) / Р. М. Щербан // Бібліотеки Рівненщини : інновації, досвід роботи : зб. ст. — Рівне, 2004. — С. 16—25.